

ÂŞIKLARIMIZDA TÜRKÇE SEVDASI

*Türkçemde benim milletimin gür sesi var
Sözlerinde Yunus Meşrebinin hissesi var
Türkün yaşayan dilde bulup zevkini çok
Sevdim, ananın ninnisinin bestesi var*

Ahmet Metin ŞAHİN

Ali YAKICI

Halk edebiyatı, halk şiiri deyince akla ilk gelen halk şairleri, âşıklar olmaktadır. Çünkü araştırmacılar, anonimleşen edebiyat ürünlerinin bile bir ilk söyleyicisi olduğu ve sonradan anonimleştiği düşüncesinde birleşmektedirler. Bu durum ise önceleri ozanların, sonradan da âşıkların yeri ve önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Halkın yaşayışını, düşünüşünü, giyim-kuşamını, gelenek-göreneklerini, töresini, kısacası kültürünü en güzel şekilde dile getirenler, halkı genel özellikleriyle kendilerinde sembolleştirenler, yine aynı insan topluluğunun içinden kopup gelmiş olan halk şairleridir. Ayrıca, içinde buldukları insan topluluklarının dilini, topluluklarını, etrafında birleşerek millet haline geldikleri dili, var oluşlarının başlıca kaynağı olan dili, Türkçe'yi en iyi şekilde kullanmaya gayret edenler, onu kendilerinde sevda haline getirenler yine halk şairleri, âşıklar olmuştur.

Halk şairlerinin bu Türkçe sevda sı zaman zaman ele alınmış, dile getirilmiştir. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, bu konuda yayınlanan bir yazısında, Anadolu'da yetişen ilk halk şairinden günümüze Türkçe hassasiyeti üzerinde durmuş, halk şairlerinin dil konusundaki duyarlılığını belirtmiştir.

Aynı duyarlılığın aydınlarımız tarafından gösterilmemesi bizi bu hususta yeni bir yazı yazma gayretine düşürmektedir. Kaldı ki dil konusunda, özellikle Türkçe söz konusuysa, yüzlerce yazı yazılmış olsa bile yine başka yazılara ihtiyaç var demektir. Çünkü, tabiatın insanogluna bahsettiği en büyük nimetlerden biri olan dil, üzerinde çeşitli yönlerden değerlendirilme yapılabilecek bir mânevî varlıktır. Onu yalnızca bir fizik olayı olarak ele alanlar, ciğerlerden dışarı verilen havanın sese dönüşmesidir diye tanırlar. İnsanların birbirleri ile olan münasebeti açısından değerlendirenler ise bir anlaşma aracı olarak görürler. Gerçekten de genel niteliği bakımından diller, o dili konuşanların aralarındaki anlaşmayı sağlamak üzere küçük ses birliklerine dayanarak bir kelime ve sesteki örülmüş şekiller dünyasıdır. Ancak unutulmamalıdır ki, dilin ana unsurları durumunda olan kelimelerimiz, ağızımızdan çıkan üç beş sesteki kuru, basit birer kalıptan ibaret değildir. Nasıl bir peteğin içini dolduran balda tabiattaki yüzlerce çiçeğin arı bedeninden süzölmüş özünü bulabiliyorsak, dilde de insan varlığının toplum içindeki binlerce yıllık yaşayışının zaman süzgecinden geçirilmiş anlam ve özünü bulabilmekteyiz. Bu bakımdan on binlerce kelime ve şekilden kurul-

muş olan dil, yapı ve görevinin ayrıntılarına doğru inildikçe insan, toplum ve millet varlığına hükmeden çok yönlü ve derin anlamlı bir sistem olarak karşımıza çıkar.²

Dil ile o dili konuşan millet arasındaki sıkı bağlantı ister istemez dil kültür bağlantısını ortaya çıkarmıştır. Bilindiği gibi toplumları millet haline getiren şey kültürdür. Kültür, medeniyetin millileşmesi, bir milletin manevi varlığını, duyuş ve düşünüş birliğini kuran gelenek halindeki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümüdür. Milletlerin kendilerine has olarak yüzyıllar boyunca devam eden ve gelişen davranış biçimleridir. Bir şair, duyuş ve düşüncelerini kendi milletinin fertlerine ancak dili ile ulaştırabilir. Bir yazar, bir bilim adamı, bir düşünür görüşlerini toplumuna dil yolu ile yayabilir. Yeni buluşlar ve keşifler ifadelerini dille gerçekleştirebilir. Bir tiyatro sanatçısı mimik ve jestlerine dilini eklemeyen sanatını gerçekleştiremez. Geçmiş yüzyıllar Anadolusunun dünya görüşü Yunus'un ilâhilerinde, Türk halkının bayrakta sembolleşen vatan sevgisi Mehmet Akif'in İstiklâl Marşı'nda, milli mücadele ruhu Mehmet Emin'in manzumelerinde ve bu dönemi işleyen romanlarda, İstanbul'un güzellikleri ve incelikleri, İstanbul halkının gelenek ve görenekleri Yahya Kemal'in şiirlerinde, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarında, Anadolu halkının yaşayışı ve değer ölçüleri Yakup Kadri'nin eserlerinde ebedileşmiştir. Türk milletinin gelenekleri, folkloru, yüzlerce yıllık hayat tecrübelerinin sonuçları veciz ifadelerini atasözlerinde bulmuştur. Destanlar toplum ve millet hayatını büyük çapta etkilemiş şahıs ve olayların efsaneleşerek günümüze kadar uzanmış canlı tablolarıdır. Deyimler Türk mantığının, dil felsefesinin sembolüdür. Görülüyor ki dil bir milletin gören gözü, işiten kulağı, tutan eli ve

düşünen beyni durumundadır. Varlığının da teminatıdır.³

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Atatürk, parçalanmış Osmanlı toprakları üzerinde millet olarak bir devlet kurmanın ve bu devletin devamının temel şartlarından birinin dil olduğu gerçeğini hiç bir zaman unutmamış, Türkçe için, Türk aydınının hiç bir zaman gözden uzak tutamayacağı hareketler içinde bulunmuş, tavrı sergilemiştir. Atatürk, 2 Eylül 1930 tarihinde kendi eliyle şu sözleri yazmıştır: «Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk dili dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.» Burada Atatürk, dilimiz için iki hedef göstermiştir. Millî olmak, zengin olmak. Sonraki hareketler hep bu iki hedefe doğru yönelecektir. Hedeflere varmak için tutulacak yol, takip edilecek metod da açıkça belirtilmiştir: Dili şuurla işlemek, Bundan maksat Türklük şuuruna ve ilim metoduna sahip olmaktır. Atatürk'ün dil ile millî his arasında bağ kurması, millî duyunun gelişmesini dilin milliliğine ve zenginliğine bağlaması ise hareket noktasını göstermesi bakımından çok mühimdir.⁴ Atatürk'ü bütün hareketlerinde ve inkişaplarında olduğu gibi dilde reform yapmağa iten âmil de milliyetçiliklerdir. Atatürk'ün hakim vasfı daima Türk milliyetçiliği olmuştur. Onu çok yakından tanıyan ve en iyi takip edenlerden biri olan Yakup Kadri Karasomanoğlu bu fikri şöyle ifade eder: «Atatürk'ün çeşitli yönlerinden birini diğerlerine bağlayarak bir sentezini yapmak istediğimiz vakit, bulabileceğimiz en hakim vasfı Türkçülüğü ve milliyetçiliğidir. Millet, gene millet, daima millet, millî mücadele, millî kuruluş savaşı, millî irade, millet egemen-

liği ve nihayet milli eğitim ve milli kültür davranışı. İşte Atatürk'ün dilinden hiç düşmeyen ve ölümünden beş yıl önce onu «Ne Mutlu Türküm Diyene» diye sesli kısırcasına haykıran slogan hep bu idi.⁵ Dil ve Tarih hareketinde Atatürk'ün hareket noktasının milli gurur olduğunu hareketin içinde bulunmuş olan Falih Fıfık Atay da kaydeder: «Türklerin, bize öğrettiklerinden başka türlü bir tarihi olduğu ve Türkçenin bağımsız bir ilim ve edebiyat dili olabileceği kanısı, Türklük gururu ile göğsü durmadan kabarıp inen Atatürk'e büyük bir şevk verdi.»⁶

Atatürk'ün Türkçe üzerindeki bu hassas tavrı, halk şairlerinde kendini bulmuştur. Dahası «halk ve tasavvuf şairleri, Türkçeyi o kadar güzel kullanmışlardır ki, bu onlarda bir sevdâ haline dönüşmüş, millete yansıtmakla kalmamışlar bu sevdalarını, Arapın, Farsın, Firengin de Türkçe kullanmasına vesile olmuşlardır. Hatta şiirlerinde Tanrı'yı, melekleri, peygamberleri de Türkçe konuşmuşlardır. Çünkü halk şairlerimiz de içinde yaşadıkları millet gibi varlıklarını Türkçeye borçludurlar. Türkçe olmadığı zaman onların varlığı da söz konusu olmaz.»⁷

14. yüzyıl şairlerinden Kaygusuz Abdal'ın Tanrı'yı, Cebrail'i, Adem Peygamberi Türkçe konuşturmasını şu metinde açıkça görmekteyiz :

Bilindiği gibi, yasak meyveyi yiyen Hz. Adem'in Cennet'ten çıkması emredilir. Fakat Adem çıkmamakta ısrar eder. Bunun üzerine Allah Cebrail'e şöyle buyurur :

— Ya Cebrail, Adem'e git, «Türk diliyle söyle, hemen Cennet'i terk etsin.» Cebrail de Hz. Adem'e gider, Tanrı'nın buyruğunu Türk diliyle bildirir. Böylece de Adem Cennet'ten çıkar. Bu husus, Kaygusuz'un mısralarında şöyle dile getirilir :

Nice ki söyledi Adem gitmedi
Cebrail'ün sözünü işitmedi
Türk dilin Tanrı buyurdu Cebrail
Türk dilince söylegil dur git değil
Türk dilince Cebrail '«hey dir» dedi
«Duru gel uçmağın terkin ur» didi⁸

Ve yine Kaygusuz Abdal'ın «biz yalnız Türkçe bilir ve konuşuruz, bu dil dünya durdukça yaşayacak ve bu dili herkes öğrenecektir»⁹ mealindeki sözleri Türkçenin önemini adeta perçinlemektedir.

Günümüz aşıklarının da Türkçe konusundaki hassasiyeti devam etmektedir. Aşık Halil Karabulut, «Birlik Türküsü»nde Türkçenin önemini dile getirir :

Türk adını taşıyoruz
Türkçeyle anlaşıyoruz
Bir vatanda yaşıyoruz
Toprağımız suyumuz bir¹⁰

Karabulut, bir başka şiirinde, Türkçenin yeniden benliğini kazanmasıyla Türklüğün de benliğine yeniden kavuştuğunu belirtmektedir :

Medeniyet köşe köşe uzandı
Güzel eserlerle her yer bezendi
Türklük benliğini tekrar kazandı
Takvim yenilendi dil yenilendi¹¹

Ozan Rehberi, Türk bayrağı ile Türkçe arasında bağ kurduğu «Var» başlıklı şiirinin bir dördüğünde şöyle der :

Bu yurdu bizlere emanet ettin
Gökte dalgalanan allarımız var
Cumhuriyeti kurdun barış getirdin
Öz Türkçe konuşan dillerimiz var¹²

«Geldiler» başlıklı şiirinde Rehberi, çağı, uygarlığı, Türkçe meşalesini yakarak elde etmenin tezinin savunmaktadır :

Ozan Rehberi'yim barış yolunda
Türkçe konuştular kendi dilinde
Çağdaş uygarlığın tezi elinde
Sevgi meşalesi yakıp geldiler¹³

Konyalı Âşık Mehmet de destanında, vatanımız güzel Türkiye'de güzel Türkçemizin ilerlemesinden, hak ettiği yeri ve önemi bulmasından yana olduğunu belirtmektedir :

Türkiye'dir vatanımız ilimiz
Cumhuriyet açtı bizim gülümüz
İlerlesin bizim güzel dilimiz
Kutlu olsun Cumhuriyet Bayramı¹⁴

Âşık Hikmet Arifi ise, Atatürk'ün Türk milletinin dili olan Türkçeyi Cumhuriyet'le bütünleştirmesi hususunu dile getirdiği şiirinin bir dörtlüğünde şunları söylemektedir :

İlkin okulumda başöğretmenim
Tahtaya Türkçö'yü yazan Atatürk
İlimde, kültürde rehberim benim
Her şeyi inceden süzen Atatürk⁵¹

Bu hususta daha bir çok halk şairinin şiirinden örnek vermek mümkündür. Fakat, âşıklarımızın Türkçe üzerindeki duyarlılıkları hususunda, verdiğimiz bir kaç örneğin bile bir fikir verebileceği kanaatindeyiz. Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde milli birliğin tesis edilebilmesi için sarfettiği çabanın, halk şairlerinde olduğu gibi ülkenin eli kalem tutan, dilî söz söyleyebilen diğer insanların da görülmesi en büyük arzumuz olacaktır.

1. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel,
«Halk Şairlerimizde Türk Dilî Şu-

uru», Türk Dili, 435, Mart 1988, s. 130-138.

2. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, «İnsan Varlığından Kültür ve Millet Varlığına Uzanan Dil», Milli Kültür, C : 2, S : 2, Temmuz 1980, s. 15.
3. Korkmaz, a.g.m., s. 16.
4. Ahmet Bican Erçilasun, Dilde Birlik, İstanbul 1984, s. 126.
5. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, «Atatürk ve Atatürkçülük», Atatürk Devrimleri I, Milletlerarası Simpozyumu Bildirileri, 1975, s. 100.
6. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul 1969, s. 468.
7. Güzel, a.g.m., s. 136.
8. Doç. Dr. Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, Ankara 1981, s. 191-192.
9. Prof. Dr. Abdurrahman Güzel, Dilgüşa, Ankara 1987, s. 96.
10. Âşık Halil Karabulut, Damlada Derya Gizlidir, Ankara 1988, s. 25.
11. Karabulut, a.g.e., s. 40.
12. Ozan Rehberi, Duygunun İncileri, Ankara 1990, s. 24.
13. Rehberi, a.g.e., s. 59.
14. Dr. Saim Sakaoğlu - Dr. Turgut Günay (Hazırlayanlar), Halk Şiirinde Atatürk, Erzurum 1974, s. 11.
15. Ali Yakıcı, «Âşık Tarzı Türk Şiirinde Atatürk», G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C : 6, S : 1, 1990, s. 44.